

Безпечне освітнє середовище ліцею: нові виміри безпеки. Нормативні документи

Олена ВАЛЬЧУК

Під час військових дій та ще тривалий час після їх закінчення заклади освіти в Україні працюватимуть у нових для себе вимогах до безпечного освітнього середовища. Облаштування укриттів та організація безпечного освітнього простору у школі – одне з найважливіших завдань для директора.

З початком нового навчального року у кожному закладі освіти індивідуально буде ухвалюватися рішення щодо організації освітнього процесу – очно, дистанційно чи у змішаному форматі. Це рішення залежатиме, зокрема, від безпекової ситуації, наявності, стану та місткості укриття та від результатів обстеження школи спеціальними комісіями.

Вимоги та рекомендації щодо облаштування безпечного укриття у закладі освіти розробила Державна служба з надзвичайних ситуацій, а також надало Міністерство освіти і науки України. Ці рекомендації розроблені Державною службою якості освіти спільно з експертами ініціативи «Система забезпечення якості освіти», яка впроваджується в межах проєкту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), що реалізується компанією Alinea International за кошти Уряду Канади.

Безпечний фізичний простір для перебування учнів та працівників

Перегляньте облаштування навчальних кабінетів. Особливо це актуально для закладів, які будуть працювати в очному, або ж у змішаному форматі. Навчальні кабінети варто максимально вивільнити від відкритих полиць, стендів тощо.

Варто пам'ятати: ніщо не повинно перешкоджати руху під час евакуації учнів. Таким чином, шафи, полицьки, мобільні полицьки та органайзери, безкаркасні меблі варто розташувати/згрупувати у приміщенні так, щоб вони не перешкождали руху дітей між рядами. Заздалегідь необхідно згорнути та прибрати килимки, щоб уникнути спотикання, падіння під час евакуації.

Організуйте безпечне та безперешкодне пересування по школі

Варто додатково оглянути коридори на предмет розташування там кімнатних рослин та інших об'єктів, що можуть стати перешкодою при евакуації. Слід максимально звільнити коридори та просторові осередки (рекреації) від речей, що можуть заважати екстреній евакуації та бути джерелом травмування. На сходових клітинах слід нанести маркування на першій та останній сходинці, а також на перилах. Проходи до всіх запасних виходів мають бути вільними та доступними. Варто це додатково оглянути та перевірити.

Безпечне освітнє середовище

Розробіть та запровадьте у школі чіткі процедури реагування та поведінки у надзвичайних ситуаціях.

Однією з передумов безпечного освітнього середовища є наявність чітких процедур реагування/поведінки, знання цих процедур усіма працівниками закладу та постійне відпрацювання правил з учнями

Першочергово це мають бути:

1. Шляхи для евакуації (у тому числі до найближчого укриття, якщо таке не обладнане у закладі):

- перегляньте шляхи евакуації з урахуванням розміщення укриття (у закладі чи споруді поблизу закладу освіти);
- розробіть «альтернативні» шляхи евакуації у випадку непередбачуваних ситуацій;
- забезпечте безумовне знання усіма працівниками закладу цих шляхів. Для цього варто відпрацювати евакуацію з кожного приміщення спочатку педагогами, а потім тренуватися з учнями;

2. Протоколи безпеки для учнів різного віку щодо правил поведінки під час повітряних тривог, евакуації, перебування у сховищі /укритті.

Протокол безпеки – це певний набір правил, процедур, якими повинні керуватися педагоги та учні у закладі освіти щодо певної ситуації. З огляду на ризики безпеки, таких протоколів у закладі має бути декілька, зокрема щодо дій під час повітряних тривог та проведення евакуації, перебування в укритті, поведінки під час уроків онлайн.

Кілька порад щодо розробки протоколів безпеки:

- Не шукайте універсального рішення. Протоколи не можуть бути однаковими у всіх школах. Бо кожен заклад, розробляючи такий документ, керується особливостями розміщення школи, характеристиками та архітектурними особливостями її будівлі, а разом з тим – ресурсами, формами організації освітнього процесу тощо.
- Протокол безпеки має відповідати загальним рекомендаціям ДСНС.
- До розробки протоколів безпеки варто залучити педагогів. Це дозволить сформулювати спільне бачення та прийняття напрацьованих процедур.
- Формулюйте тексти у протоколах безпеки з розрахунку на сприйняття їх дітьми. Використовуйте лаконічні та чіткі речення.

Питання безпеки закладів освіти та забезпечення рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти та організації безпечного освітнього середовища є особливо актуальним у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України.

З метою створення рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти, організації безпечного освітнього середовища, зокрема в умовах військової агресії Російської Федерації проти України 07 квітня 2023 року на засіданні уряду ухвалено Концепцію безпеки закладів освіти (розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 301-р.
[URL:https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvallenia-kontseptsii-bezpekyzakladiv-osvit](https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvallenia-kontseptsii-bezpekyzakladiv-osvit)

[у-і070423-30](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text) З метою забезпечення додержання конституційних прав та свобод дитини, гарантій з охорони дитинства, реалізації прав дітей на освіту, безпечне для життя і здоров'я освітнє середовище, збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195 схвалена Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text). На виконання Розпорядження КМУ № 174-р від 24.02.2023 року «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2023 рік»

Дії учасників освітнього процесу в разі надзвичайних ситуацій

Чи знає кожен із нас, як діяти у разі надзвичайної ситуації? Чи знаєте ви правила, які можуть зберегти ваше життя, життя учнів, студентів та співробітників, рідних і близьких? Чи не розгубитеся ви у разі надзвичайної ситуації, знаючи правила, якщо практично ніколи не тренувалися?

І в суспільстві, і в закладах освіти, і навколо них трапляються надзвичайні ситуації. Саме від умінь та навичок учасників освітнього процесу залежить їхнє життя та здоров'я, а також тих людей, котрі в цей час знаходяться поруч.

Уміння правильно оцінити ситуацію та обрати порядок дій є дуже важливим для кожної людини, а особливо – для працівників закладів освіти. Адже саме вони та їхні дії можуть врятувати як здобувачів освіти, так і самих працівників.

У закладах освіти передбачене тренування щодо евакуації учасників освітнього процесу не рідше одного разу на пів року та проведення Дня цивільного захисту та Тижня знань з основ безпеки життєдіяльності у закладах професійної (професійно-технічної) та загальної середньої освіти й Тижнів безпеки дитини у закладах дошкільної освіти.

На нашу думку, навчальні тренування дуже важливі. Окрім евакуації варто навчати дітей і поведінці порядку дій у різноманітних надзвичайних ситуаціях.

В інших країнах радять проводити три протипожежних навчання на рік і як мінімум одне повне тренування з різних видів безпеки за різними видами сценаріїв, у різний час, без попередження учасників освітнього процесу.

Було б неправильним промовчати про те, що такі навчання не завжди бувають ефективними, оскільки про них можуть знати наперед і вчителі, і діти. Крім того,

спеціально для навчань відкриваються постійно зачинені запасні виходи. Зайве доводити, що такі “заплановані навчання” не дадуть якісного результату. Ба більше, у випадку реальної надзвичайної ситуації можуть і зашкодити: бо коли вчитель поведе дітей до запасного виходу, а він виявиться зачиненим, то це може призвести до трагедії. Тому крім навчань, потрібна постійна і прискіплива увага до питань безпеки, реальні, а не показушні тренування. Ідеально – коли керівник закладу освіти проводить тренування за власної ініціативи, нікого не попереджаючи завчасно. От тоді дійсно можна побачити реальний, а не “намальований” стан справ.

У цьому дописі ми пропонуємо певну орієнтовну схему для вибору алгоритму дій у разі надзвичайних ситуацій у закладі освіти. Це – досвід закордонних фахівців, адаптований для України. Також рекомендації фахівців Державної служби України з надзвичайних ситуацій, закордонних фахівців із безпеки та шкільних офіцерів щодо дій у разі наступних надзвичайних ситуацій.

- ВИДИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
- ЯК ОБРАТИ ПРАВИЛЬНІ ДІЇ У РАЗІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
- ДІЇ У РАЗІ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ
- ДІЇ У РАЗІ ЗАХОПЛЕННЯ БУДІВЛІ
- ЕВАКУАЦІЯ З БУДІВЛІ
- ДІЇ ДЛЯ ЗАХИСТУ ВІД НАСИЛЬНИЦЬКОГО ВТОРГНЕННЯ ТА ЗАГРОЗИ МАСОВОГО НАСИЛЬСТВА
- ДІЇ У РАЗІ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ(СТРІЛЬБА, ВИБУХИ)
- ДІЇ У РАЗІ ПЕРЕСТРІЛКИ
- ДІЇ У РАЗІ ЗАХОПЛЕННЯ ТРАНСПОРТУ
- ДІЇ У РАЗІ ТЕЛЕФОННОГО ТЕРОРИЗМУ
- ДІЇ У РАЗІ ПОЖЕЖІ
- ЩО ПОВИНЕН РОБИТИ КОЖЕН ГРОМАДЯНИН У ВИПАДКУ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ ТА ЯКІ ПРАВА ВІН МАЄ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
- ХТО МАЄ ВОЛОДІТИ НАВИЧКАМИ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ
- НАВЧАННЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДІЯМ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
- РОБОТА З УЧНЯМИ ТА СТУДЕНТАМИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ СИТУАЦІЙ

ВИДИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Надзвичайна ситуація – це порушення нормальних умов життя та діяльності людей на окремій території чи об’єкті або на водному об’єкті, що призвело (може призвести) до виникнення великої кількості постраждалих, загрози життю та здоров’ю людей, їх загибелі, значних матеріальних втрат, а також до неможливості проживання населення на території чи об’єкті, ведення там господарської діяльності.

Види надзвичайних ситуацій розрізняють за їхнім характером: техногенні, природні, соціальні та військові.

Надзвичайна ситуація **техногенного характеру** – це транспортної аварії (катастрофи), пожежі, вибуху, аварії з викиданням (загрозою викидання) небезпечних хімічних, радіоактивних і біологічно небезпечних речовин,

раптового руйнування споруд; аварії в електроенергетичних системах, системах життєзабезпечення, системах телекомунікацій, на очисних спорудах, у системах нафтогазового промислового комплексу, гідродинамічних аварій тощо.

Надзвичайна ситуація **природного характеру** – це небезпечне геофізичне, геологічне, метеорологічне або гідрологічне явище, деградація ґрунтів чи надр, пожежею у природних екологічних системах, зміною стану повітряного басейну, інфекційною захворюваністю та отруєнням людей, інфекційним захворюванням свійських тварин, масовою загибеллю диких тварин, ураженням сільськогосподарських рослин хворобами та шкідниками тощо.

Надзвичайна ситуація **соціального характеру** – це протиправні дії терористичного та антиконституційного спрямування, або пов'язане зі зникненням (викраденням) зброї та небезпечних речовин, нещасними випадками з людьми тощо.

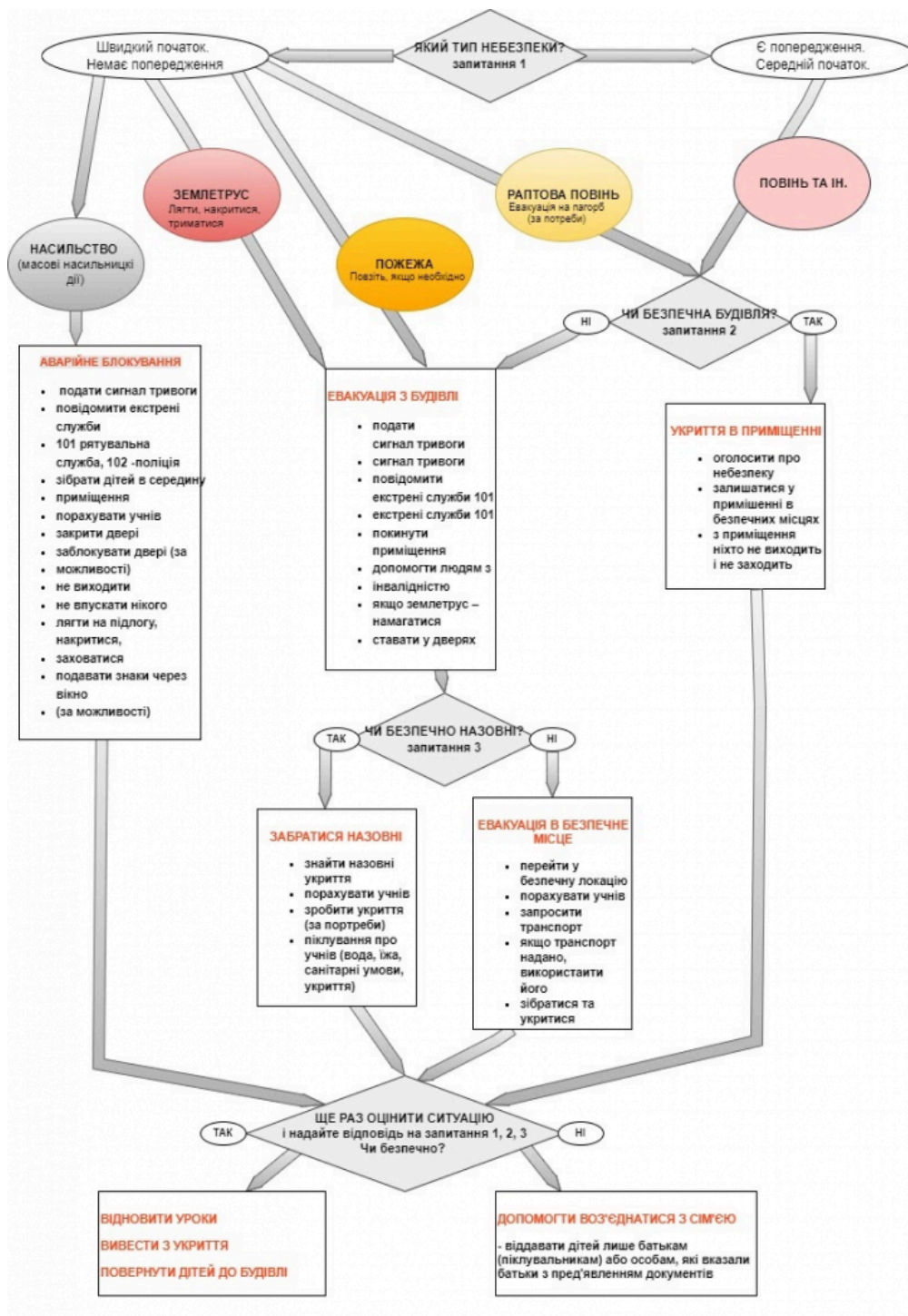
Надзвичайна ситуація **воєнного характеру** – виникає через застосування звичайної зброї або зброї масового ураження, під час якого виникають вторинні чинники ураження населення.

Рівень надзвичайної ситуації визначається від її обсягів, кількості постраждалих і загиблих, обсягів технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для ліквідації її наслідків. Існують такі рівні надзвичайних ситуацій: державний, регіональний, місцевий, об'єктовий.

ЯК ОБРАТИ ПРАВИЛЬНІ ДІЇ У РАЗІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Ресурсний центр прав дитини пропонує до уваги посібник “**Врятуйте дітей – стандартні процедури та правила безпеки для учнів та студентів**”, у якому визначив Алгоритм дій у разі надзвичайних ситуацій, який дозволяє кожному працівнику закладу освіти швидко оцінити ситуацію та обрати правильний порядок дій. Від того, чи правильно працівник(и) або заклад освіти оцінять ситуацію та оберуть відповідний алгоритм дій залежить життя та здоров'я як дітей, так і працівників.

Ми адаптували його під українські реалії, наприклад, викреслили цунамі, адже наша країна не має такої загрози у великих масштабах.

Ознайомитися з діями у разі повені та паводку ви можете [на сайті ДСНС](#).

ДІЇ У РАЗІ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ

Законодавство визначає тероризм як суспільно небезпечну діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей чи погрози вчинення злочинних дій, щоб досягнути злочинних цілей.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій пропонує наступний порядок дій у разі терористичного акту

Основні заходи щодо запобігання можливого терористичного акту:

- не торкайтеся у транспорті, житлових та громадських приміщеннях або на вулиці нічийних пакетів (сумок), не підпускайте до них інших. Повідомте про знахідку працівника поліції;
- у присутності терористів не виказуйте своє невдоволення, утримайтеся від різких рухів, лементу й стогонів;
- при погрозі застосування терористами зброї лягайте на живіт, захищаючи голову руками, якомога далі від вікон, закслених дверей, проходів, сходів;
- використайте будь-яку можливість для порятунку;
- якщо відбувся вибух – вживайте заходів щодо недопущення пожежі та паніки, надайте домедичну допомогу постраждалим;
- намагайтеся запам'ятати прикмети підозрілих людей і повідомте їх прибулим співробітникам спецслужб.

ДІЇ У РАЗІ ЗАХОПЛЕННЯ БУДІВЛІ

У Рекомендаціях щодо дій населення у разі загрози та виникнення вибуху, у тому числі тих, що виникли внаслідок терористичної діяльності, зазначаються дії, якщо ви опинились у будинку (приміщенні, території), захопленому терористами, але не були ними знайдені.

У такій ситуації необхідно:

- зберігати спокій та намагатись уникнути контакту з терористами;
- якомога тихіше повідомити правоохоронні органи про терористичну атаку, а також про своє місцеперебування;
- не палити;
- не наближатися до дверей та вікон;
- чітко виконувати інструкції та команди правоохоронців;
- сховати свої документи та візитні картки.

Пам'ятайте, що одразу після вашого повідомлення антитерористичними підрозділами буде вжито вичерпних заходів для збереження вашого життя та здоров'я.

ЕВАКУАЦІЯ З БУДІВЛІ

Евакуація з будівлі необхідна не лише під час пожежі, а й землетрусів, повеней та інших надзвичайних ситуацій, якщо будівля закладу освіти є небезпечною для людей, які там перебувають.

Правила пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи визначають, що під час проведення евакуації та гасіння пожежі необхідно:

- визначити найбезпечніші евакуаційні шляхи та виходи до безпечної зони у найкоротший строк;
- ліквідувати умови, які сприяють виникненню паніки. З цією метою працівникам закладів та установ не можна залишати дітей без нагляду з моменту виявлення пожежі та до її ліквідації;
- евакуацію людей слід починати з приміщення, у якому виникла пожежа, і суміжних із ним приміщень, яким загрожує небезпека поширення вогню і

продуктів горіння. Дітей молодшого віку і хворих слід евакуювати в першу чергу;

- у зимовий час на розсуд осіб, які здійснюють евакуацію, діти старших вікових груп можуть заздалегідь одягтися або взяти теплий одяг із собою, а дітей молодшого віку слід виводити або виносити, загорнувши в ковдри або інші теплі речі;
- ретельно перевірити всі приміщення, щоб унеможливити перебування у небезпечній зоні дітей;
- виставляти пости безпеки на входах у будівлі, щоб унеможливити повернення дітей і працівників до будівлі, де виникла пожежа;
- у разі гасіння слід намагатися у першу чергу забезпечити сприятливі умови для безпечної евакуації людей;
- щоб запобігти поширенню вогню, диму, слід утримуватися від відчинення вікон і дверей, а також – від розбивання скла.

Ресурсний центр прав дитини у посібнику “Врятуйте дітей – стандартні процедури та правила безпеки для учнів та студентів” пропонує наступні правила евакуації для дітей:

Правила евакуації для дітей:

- **Не говори – щоб чути вчителя**
- **Не біжи – щоб не постраждати**
- **Не штовхайся – щоб не постраждали інші**
- **Не повертайся – щоб залишатися в безпеці**

Учнів також просять дотримуватися всіх вказівок педагогів та, у разі потреби, на прохання дорослих, допомогти іншим дітям евакуюватися. При прибутті до безпечної зони, не розходитися і залишатися разом із класом.

Правила евакуації для педагогів:

- Евакуація здійснюється за відповідним звуковим сигналом, який, у разі потреби, активує адміністрація або особа, яка виявила пожежу.
- Нагадайте дітям про головну мету евакуації: їхня безпека та правила евакуації: не говори. Не біжи. Не штовхайся. Не повертайся.
- Візьміть з собою шкільний аварійний набір.
- Перевірте безпечність маршруту для евакуації.
- Під час евакуації радять об'єднувати два класи, й під час переміщення один вчитель очолює колону, а інший завершує колону дітей двох класів.
- Допоможіть дітям з інвалідністю та маленьким дітям.
- Евакуація здійснюється до певного визначеного місця (місце для кожного класу визначається під час тренувальних навчань і не змінюється).

- Після прибуття на визначене місце, перевірте наявність усіх дітей за списком.
- Залишайтеся зі своїм класом і просіть учнів бути разом, бути усім класом разом, нікуди не розходитися.
- Якщо небезпечні умови зникли, здійсніть зворотну евакуацію назад до класів, дотримуючись тих самих правил.

* у більшості країн є вимога, щоб у кожному класі був набір для евакуації та допомоги, відро (може бути складним) та пакети для створення приватної зони для туалету.

ДІЇ ДЛЯ ЗАХИСТУ ВІД НАСИЛЬНИЦЬКОГО ВТОРГНЕННЯ ТА ЗАГРОЗИ МАСОВОГО НАСИЛЬСТВА

Періодично і в українських школах виникають ситуації, у яких є загроза вторгнення або загроза масових насильницьких дій, де працівники закладу освіти ще можуть керувати ситуацією, хоча б частково, і повідомити про це силовим органам.

Ресурсний центр прав дитини [пропонує рекомендації](#) у разі загрози масових насильницьких дій та небезпеки:

Поради для керівництва шкіл:

- Якщо є змога – подайте знак тривоги, але це не повинна бути пожежна сигналізація.
- Слідкуйте за ситуацією і переоцінюйте її.
- Будьте готові передати командування поліції або іншим силовим органам.
- Повідомте всіх, коли небезпека зникла.
- Після інциденту повідомте про обставини учнів та батьків.

Хочемо зазначити, що задля швидкого та оперативного розшуку злочинців, збереження таємниці слідства та інших моментів, варто своє повідомлення для батьків та медіа узгодити з представниками силових структур.

Поради для працівників закладів освіти

- Попередьте інших, щоб вони негайно сховалися та забезпечили безпеку дітей.
- Розмістіть учнів всередині безпечного приміщення, якомога далі від загрози.
- Закрийте і замкніть двері ключем (за можливістю). Перемістіть меблі, щоб заблокувати доступ від загрози, за наявності та змоги.
- У разі загрози стрілянини, всі мають швидко лягти на підлогу і за можливості накритися меблями, щоб не бути мішенню.
- Вимкніть світло та всі пристрої, які можуть його подати.
- Вимкніть усі пристрої, що видають звуки: мобільні телефони, радіоприймачі тощо.
- Зберігайте тишу.
- Тримайтеся якомога далі від дверей і вікон.
- Залишайтеся спокійними, заспокоюйте тих, хто нервує.

Поради для учнів

- Пам'ятайте про правила: не говори. Не біжи. Не штовхайся. Не повертайся.

- Виконуйте вказівки працівників закладу освіти.
- Зберігайте спокій та тишу.
- Якщо є потреба, допоможіть заблокувати двері меблями.
- Головне: сховатися, впасти та накритися.

ДІЇ У РАЗІ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ (СТРІЛЬБА, ВИБУХИ)

У разі проведення антитерористичної операції **рекомендують**:

- лягти на підлогу обличчям вниз, поклавши руки долонями на потилицю;
- чітко виконувати команди співробітників антитерористичного підрозділу уникаючи різких рухів.

ДІЇ У РАЗІ ПЕРЕСТРІЛКИ

Державна служба України з надзвичайних ситуацій пропонує наступні рекомендації у разі перестрілки:

- якщо стрілянина застала вас на вулиці, відразу ж ляжте й озирніться, виберіть найближче укриття й проберіться до нього, не піднімаючись у повний зріст. Укриттям можуть служити виступи будинків, пам'ятники, бетонні стовпи або бордюри, канави. Пам'ятайте, що автомобіль – не найкращий захист, тому що його метал тонкий, а пальне – вибухонебезпечне. За першої нагоди сховайтеся у під'їзді будинку, підземному переході, дочекайтеся закінчення перестрілки;
- проводьте заходи для порятунку дітей, за необхідності прикрийте їх своїм тілом. За можливості повідомте про інцидент співробітників поліції;
- якщо в ході перестрілки ви перебуваєте у будинку, – укрийтеся у ванній кімнаті й ляжте на підлогу, тому що перебувати у кімнаті небезпечно через можливість рикошету. Перебуваючи в укритті, стежте за можливим початком пожежі. Якщо пожежа почалася, а стрілянина не припинилася, залиште квартиру й сховайтеся в під'їзді, далі від вікон.

ДІЇ У РАЗІ ЗАХОПЛЕННЯ ТРАНСПОРТУ

Державна служба України з надзвичайних ситуацій пропонує порядок дій у разі захоплення транспорту:

- якщо ви знаходитесь в захопленому літаку, автобусі – не привертайте до себе уваги терористів. Огляньте салон, визначте місця можливого укриття на випадок стрілянини;
- заспокойтеся, спробуйте відволіктися від того, що відбувається,
- зніміть ювелірні прикраси;
- не дивіться в очі терористам, не пересувайтеся по салону та не відкривайте сумки без їхнього дозволу;
- не реагуйте на провокаційну або зухвалу поведінку;
- жінкам у мініспідницях бажано прикрити ноги;
- якщо представники влади почнуть спробу штурму, – лягайте на підлогу між кріслами й залишайтеся там до закінчення штурму;
- після звільнення – негайно залиште літак (автобус), тому що не виключена можливість його замінування терористами й вибуху парів бензину.

ДІЇ У РАЗІ ТЕЛЕФОННОГО ТЕРОРИЗМУ

Державна служба України з надзвичайних ситуацій надає наступні поради у випадку телефонного тероризму, який досить часто застосовується у нашій країні, зокрема у закладах освіти.

ЯКЩО ВИ СТАЛИ ЖЕРТВОЮ ТЕЛЕФОННОГО ТЕРОРИСТА

- подзвоніть з іншого телефону (іншого мобільного чи від сусідів) оператору телефонного зв'язку (мобільного чи стаціонарного) і скажіть причину дзвінка, своє прізвище, адресу та номер свого телефону;
- намагайтеся затягнути розмову та записати її на диктофон чи дайте послухати свідкам (сусідам);
- одночасно, з розмовою і записом на диктофон, друга людина дзвонить з іншого телефону на вузол зв'язку, а потім у поліцію за телефоном 102 для термінового затримання того, хто телефонував;
- напишіть заяву начальнику відділення поліції, на території якого ви проживаєте, для прийняття необхідних заходів;
- поліція, за запитом на вузол зв'язку, отримає номер телефону, адресу, прізвище того, хто дзвонив, і буде вживати необхідних заходів.

ДІЇ У РАЗІ ПОЖЕЖІ

Правилами пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки від 15.08.2016 р. № 974 визначається порядок дій у разі виникнення пожежі.

Керуючись ними, працівник закладу та установи, який виявив пожежу або її ознаки (задимлення, запах горіння або тління різних матеріалів, різке підвищення температури в приміщенні тощо), зобов'язаний:

- негайно повідомити про це за телефоном до найближчого пожежно-рятувального підрозділу (при цьому слід чітко назвати географічне місце об'єкта, місце виникнення пожежі, а також свою посаду та прізвище);
- залучити систему оповіщення людей про пожежу; розпочати самому і залучити інших осіб до евакуації людей з будівлі до безпечного місця згідно з планом евакуації;
- сповістити про пожежу керівника закладу та установи або особу, що його заміщує;
- організувати зустріч пожежно-рятувальних підрозділів, вжити заходів щодо гасіння пожежі наявними в закладі та установі засобами пожежогасіння.

Керівник закладу та установи або особа, яка його заміщує, що прибув на місце пожежі, зобов'язаний:

- перевірити, чи повідомлено пожежно-рятувальний підрозділ про виникнення пожежі;
- здійснювати керівництво евакуацією людей та гасінням пожежі до прибуття пожежно-рятувальних підрозділів. У разі загрози для життя людей негайно організувати їх рятування, використовуючи для цього всі наявні сили та засоби;

- організувати перевірку наявності всіх учасників навчально-виховного процесу, евакуйованих з будівлі, за списками та журналами обліку навчальних занять;
- виділити для зустрічі пожежно-рятувальних підрозділів особу, яка добре знає розміщення під'їзних шляхів та вододжерел;
- перевірити включення в роботу системи протипожежного захисту;
- вилучити з небезпечної зони всіх працівників та інших осіб, не зайнятих евакуацією людей та ліквідацією пожежі;
- у разі потреби викликати до місця пожежі медичну та інші служби;
- припинити всі роботи, не пов'язані з заходами щодо ліквідації пожежі;
- організувати відключення мереж електро- і газопостачання, систем вентиляції та кондиціонування повітря і здійснення інших заходів, що сприяють запобіганню поширенню пожежі;
- організувати евакуацію матеріальних цінностей із небезпечної зони, визначити місця їх складування і забезпечити в разі потреби їх охорону;
- інформувати керівника пожежно-рятувального підрозділу про наявність людей у будівлі.

У кожному закладі та установі наказом чи інструкцією встановлюється протипожежний режим, що містить порядок дій у разі виникнення пожежі: порядок і спосіб оповіщення учасників освітнього процесу, послідовність їх евакуації, виклику пожежно-рятувальних підрозділів, зупинки технологічного та навчального устаткування, вимкнення електроустановок, ліфтів, застосування засобів пожежогасіння тощо з урахуванням особливостей будівлі, її планування, розташування тощо.

ЩО ПОВИНЕН РОБИТИ КОЖЕН ГРОМАДЯНИН У ВИПАДКУ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ ТА ЯКІ ПРАВА ВІН МАЄ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У статті 21 [Кодексу цивільного захисту України](#) зазначається, що громадяни України зобов'язані:

- 1) дотримуватися правил поведінки, безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях;
- 2) дотримуватися заходів безпеки у побуті та повсякденній трудовій діяльності, не допускати порушень виробничої та технологічної дисципліни, вимог екологічної безпеки, охорони праці, що можуть призвести до надзвичайної ситуації;
- 3) вивчати способи захисту від надзвичайних ситуацій та дій у разі їх виникнення, надання домедичної допомоги постраждалим, правила користування засобами захисту;
- 4) повідомляти службі екстреної допомоги населенню про виникнення надзвичайних ситуацій;
- 5) у разі виникнення надзвичайної ситуації до прибуття аварійно-рятувальних підрозділів вживати заходів для рятування населення і майна;
- 6) дотримуватися протиепідемічного, протиепізоотичного (епізоотія – інфекційні хвороби тварин) та протиепіфітотичного (епіфітотія-інфекційні хвороби рослин) режимів, режимів радіаційного захисту;

7) виконувати правила пожежної безпеки, забезпечувати будівлі, які їм належать на праві приватної власності, первинними засобами пожежогасіння, навчати дітей обережного поводження з вогнем.

Громадяни України мають право на:

- 1) отримання інформації про надзвичайні ситуації або небезпечні події, що виникли або можуть виникнути, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі;
- 2) забезпечення засобами колективного та індивідуального захисту та їх використання;
- 3) звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань захисту від надзвичайних ситуацій;
- 4) участь у роботах із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у складі добровільних формувань цивільного захисту;
- 5) отримання заробітної плати за роботу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації у разі залучення до таких робіт згідно з трудовими договорами;
- 6) соціальний захист та відшкодування відповідно до законодавства шкоди, заподіяної їхньому життю, здоров'ю та майну внаслідок надзвичайних ситуацій або проведення робіт із запобігання та ліквідації наслідків;
- 7) медичну допомогу, соціально-психологічну підтримку та медико-психологічну реабілітацію у разі отримання фізичних і психологічних травм.

ХТО МАЄ ВОЛОДІТИ НАВИЧКАМИ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

У професійних стандартах [вчителів початкових класів та вчителів загальної середньої освіти](#) та [директорів закладів освіти](#) зазначені трудові функції (компетентності), серед яких наявна здоров'язбережувальна компетентність, до якої відноситься здатність вчителя та керівника надавати домедичну допомогу учасникам освітнього процесу.

Вміння та здатність надавати домедичну допомогу не формується за один курс навчання, адже знання та вміння, які не використовуються, з часом забуваються, тому навчатися та практикувати вміння з домедичної допомоги необхідно з певною періодичністю. Ми публікували [перелік медичних виробів, лікарських засобів та інших матеріалів, які мають бути у закладі освіти](#).

Але навичками домедичної допомоги повинен володіти кожен громадянин і надати її постраждалим, про це зазначено у статті 21 [21 Кодексу цивільного захисту України](#).

Тому пропонуємо всім охочим безоплатний курс з домедичної допомоги [на вебсайті Едера](#).

НАВЧАННЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДІЯМ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Статтями 39-42 [Кодексу цивільного захисту України](#) визначено, що навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях здійснюється:

- за місцем роботи – працюючого населення;
- за місцем навчання – дітей дошкільного віку, учнів та студентів.

“[Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях](#)” затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444, визначає, що організація навчання працюючого населення

покладається на ДСНС, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування. А навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів – на МОН.

Підготовка учнів закладів загальної середньої освіти до дій у надзвичайних ситуаціях, що передбачає здобуття знань і вмінь з питань особистої безпеки в умовах загрози та виникнення надзвичайної ситуації, користування засобами захисту від її наслідків, вивчення правил пожежної безпеки та основ цивільного захисту, здійснюється під час вивчення предметів “Основи здоров’я” та “Захист України”.

Практичне закріплення теоретичного матеріалу здійснюється шляхом щорічного проведення Дня цивільного захисту.

Існує функціональна підсистема навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту, [положення](#) про цю систему затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 21.11.2016 № 1400. Щороку МОН видає наказ про затвердження плану основних заходів цивільного захисту, у якому передбачено проведення різноманітних заходів, зокрема тренування у закладах освіти. Наприклад, у 2021 році [відповідним наказом](#) передбачено проведення:

- практичного тренування щодо забезпечення безпечної та швидкої евакуації учасників освітнього процесу не рідше одного разу на пів року;
- Дня цивільного захисту та Тижня знань з основ безпеки життєдіяльності у закладах професійної-технічної та загальної середньої освіти;
- Тижня безпеки дитини у закладах дошкільної освіти.

На нашу думку, навчальні тренування дуже важливі, окрім евакуації варто навчати дітей і поведінці порядку дій у різноманітних надзвичайних ситуаціях.

В інших країнах радять проводити 3 протипожежних навчання на рік і як мінімум одне повне тренування з різних видів безпеки за різними видами сценаріїв, у різний час.

Ці тренування варто розглядати як реальні події, без попередження учнів, що навчить діяти та адаптуватися у реальній ситуації.

Але перед цим за декілька днів/тижнів варто провести навчання учнів у класах для ознайомлення з процедурами дій.

РОБОТА З УЧНЯМИ ТА СТУДЕНТАМИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ СИТУАЦІЙ

У посібнику [“Запобігання насильству в школах”](#), яке розробило Федеральне бюро розслідувань, зібрані практичні поради досвідчених шкільних офіцерів щодо запобігання надзвичайних ситуацій та терористичних актів. Ці рекомендації можна використати й педагогам для запобігання насильству. Адже нещодавнє [повідомлення СБУ](#) про запобігання терористичного акту в одному з коледжів, свідчить про те, що в Україні можливі такі випадки.

У посібнику зазначається, що учні та студенти є певним ключем до безпеки школи й проведення з ними постійних тренувань гарантує, що вони буду знати та відповідно діяти під час потенційно небезпечних або загрозливих ситуацій. Важливо враховувати, що:

- атаки на школи не випадкові й часто плануються заздалегідь;

- у більшості випадків про атаку на школи знали інші особи, але не повідомляли про цю загрозу через страх, або не вірили, що загроза реальна, або не знали, до кого звернутися за порадою, або через брак часу;
- перед нападом з'являються певні попереджувальні знаки;
- у більшості випадків насильства, які скоєні учнем, він мав певні проблеми з поведінкою.

Поради педагогам, як спілкуватися з учнями та студентами щодо безпеки:

- застерігайте учнів та студентів бути пильними й заохочуйте повідомляти про будь-які загрози або підозрілу поведінку;
- поділіться історіями запобігання терактів за повідомленнями учнів чи студентів;
- запевніть студентів, що їхні повідомлення будуть зберігатися конфіденційними та анонімними;
- покажіть учням та студентам різницю між балачками (доносом) і повідомленням відповідальної людини, коли є проблема небезпеки;
- попросіть студентів сприймати всі погрози серйозно, навіть ті, які робляться жартома;
- просіть повідомити про загрозу, інцидент або підозрілу поведінку, навіть якщо учні та студенти міркують, що інші про це вже знають;
- будьте в курсі загроз і постів, зроблених в онлайн-блогах і публікаціях у соціальних мережах.

ПРОГРАМА НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ З ПИТАНЬ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Програма розроблена на основі Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та переліку робіт з підвищеною небезпекою (ДНАОП 0.00-4.36-05) та Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 18.04.2006 року № 304.

Тема 1. Законодавство про працю

Кодекс законів про працю України і охорону праці.

Закон України «Про колективні договори і угоди». Трудовий договір, розробка, укладання та виконання колективного договору (угоди).

Правила внутрішнього розпорядку. Забезпечення здорових і безпечних умов навчання та праці відповідно до Закону «Про охорону праці».

Праця жінок та неповнолітніх.

Індивідуальні трудові спори. Відповідальність за порушення законодавства про працю.

Тема 2. Законодавство про охорону праці

Поняття безпеки життєдіяльності. Соціально-економічне значення безпеки життєдіяльності Основні законодавчі акти з безпеки життєдіяльності: Конституція України, закони України про охорону праці, охорону здоров'я, пожежну безпеку, дорожній рух, забезпечення санітарного та епідемічного

благополуччя населення, використання ядерної енергії та радіаційний захист, Кодекс законів про працю України, цивільну оборону.

Державне управління охороною праці. Державний нагляд за охороною праці.

Державні, міжгалузеві нормативні акти з охорони праці. Основні принципи державної політики в галузі охорони праці.

Трудовий договір і охорона праці. Соціальне страхування.

Положення про навчання і перевірку знань працівників, учнів, студентів з питань охорони праці (види, періодичність, зміст).

Положення про службу охорони праці, основні завдання, функціональні обов'язки та права.

Положення про розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій.

Штрафні санкції до організацій, навчальних закладів за порушення нормативних актів з охорони праці.

Національний науково-дослідний інститут охорони праці.

Повноваження і права профспілок у здійсненні контролю за додержанням закону про ОП.

Порядок повідомлення Міносвіти про нещасний випадок в установі, закладі освіти.

Тема 3. Пожежна безпека

Закон України «Про пожежну безпеку». Основні документи, що регламентують роботу із забезпечення пожежної безпеки об'єктів.

Пожежна служба: положення про службу, основні завдання, функціональні обов'язки та права.

Обов'язки керівника об'єкта та інших посадових осіб щодо забезпечення пожежної безпеки об'єкта.

Основні причини пожеж на об'єкті. Утримання території об'єкта, джерела протипожежного водопостачання, протипожежний режим. Основні вимоги пожежної безпеки в будівлях і навчальних приміщеннях, при експлуатації електрообладнання, опалювальних приладів, систем вентиляції, при проведенні електрогазозварювальних, паяльних та інших робіт з вогнем при фарбуванні.

Основні вимоги до утримання шляхів евакуації, автоматичних систем пожежогасіння і автоматичної пожежної сигналізації.

Призначення та місцезнаходження на об'єкті засобів пожежогасіння, протипожежного обладнання та інвентарю. Правила використання. Порядок повідомлення про пожежу в пожежну охорону, газорятувальні та інші аварійні служби. Розслідування та облік пожеж, розробка заходів щодо запобігання пожеж та загибелі людей на них. Порядок повідомлення Міносвіти про пожежу в установі, закладі освіти.

Тема 4. Радіаційна безпека

Радіонукліди та їх характеристики. Іонізуючі випромінювання (рентгенівське).

Джерела опромінювання людини. Радіаційний фон. Радіаційно-небезпечні об'єкти в Україні. Принципи і норми радіаційної безпеки. Протирадіаційний захист населення. Індивідуальні й колективні засоби захисту. Правила поведінки людей на забруднених територіях. Профілактика радіаційних уражень. Запобігання накопиченню радіонуклідів в організмі. Служби радіаційної безпеки.

Тема 5. Безпека дорожнього руху

Закон України «Про дорожній рух». Правила дорожнього руху, їх значення в забезпеченні порядку і безпеки дорожнього руху.

Служба безпеки дорожнього руху у відділах (управліннях) освіти, навчальному закладі: положення про службу, основні завдання, функціональні обов'язки та права.

Дорожні знаки та їх значення в загальній системі організації дорожнього руху, класифікація. Дорожня розмітка та її характеристика. Засоби регулювання дорожнього руху. Умови перевезення людей. Вимоги до водіїв і транспортних засобів. Перевезення дітей. Небезпечні наслідки невиконання Правил перевезення дітей. Порядок повідомлення Міносвіти про дорожньо-транспортні пригоди з вини водіїв підвідомчого транспорту.

Тема 6. Електробезпека

Електротравматизм. Основні причини та шляхи зниження його рівня. Небезпечні величини електроструму. Залежність дії електроструму на людину від тривалості дії, умов, середовища, метеорологічних факторів, фізичного стану людини.

Заземлення та занулення електроустановок, їх захисна дія. Допустимі величини опору.

Заходи безпеки при роботі з електроінструментами, понижуючими трансформаторами, переносними світильниками тощо. Порядок виконання робіт в діючих електроустановках: наряд-допуск до роботи, інструктаж групи електробезпеки.

Тема 7. Вибухобезпека

Загальні закономірності залежності масштабів зруйнування і тяжкості наслідків аварій. Фактори, що характеризують небезпеку вибуху.

Вибір засобів контролю управління і протиаварійного захисту. Ліквідація аварій. Небезпека петард та ін.

Тема 8. Безпека поведження на воді

Нормативна база безпечного поведження на воді. Навчальна програма та план-графік проходження навчального матеріалу початкового навчання плаванню. Правила безпеки поведження на воді: перевірка стану місця плавання, особливо дна, оцінка несприятливих метеорологічних умов. Правила дотримання гігієни та заходи щодо попередження простудних захворювань. Перегрів. Переохолодження. Прийоми рятування потерпілих на воді. Надання першої долікарської допомоги. Інструкція № 9 Товариства рятування на водах України.

Тема 9. Поводження в надзвичайних ситуаціях

Характеристика надзвичайних ситуацій. Землетруси. Урагани. Пожежі Наслідки аварій і катастроф на АЕС. Наслідки аварій і катастроф на підприємствах, що використовують сильнодіючі отруйні речовини. Зсуви ґрунту, селеві потоки. Снігові лавини. Катастрофічне затоплення як наслідок повенів, руйнування гребель водосховищ. Організація безпеки життєдіяльності в надзвичайних ситуаціях. Порядок повідомлення Міносвіти про надзвичайні ситуації.

Тема 10. Цивільна оборона

Прогнозування можливих надзвичайних ситуацій. Планування дій об'єкта в умовах надзвичайних ситуацій (організація спостереження і розвідки, зв'язок і оповіщення, захист людей індивідуальними, колективними засобами та евакуація, інженерна розвідка і розгородження, пожежогасіння, рятувальні роботи, надання невідкладної медичної допомоги, евакуація і охорона матеріальних

цінностей, охорона громадського порядку, матеріальне і транспортне забезпечення). Підготовка керівного складу до дій у надзвичайних ситуаціях. Формування і підготовка створення необхідних об'єктів невоєнізованих формувань. Підготовка всіх людей до дій у надзвичайних ситуаціях. Підготовка матеріальних та інженерно-технічних засобів до надзвичайних ситуацій.

Тема 11. Профілактика побутового травматизму

Нещасні випадки невиробничого характеру (побутові травми, механічні ушкодження від контакту з тваринами). Запобігання побутовому травматизму в житлових та підсобних приміщеннях, на комунально-побутових та торговельних об'єктах, що обслуговують населення, присадибних ділянках, у місцях відпочинку та масового перебування людей. Порядок розслідування нещасних випадків невиробничого характеру в побуті.

Тема 12. Психологія безпеки життєдіяльності

Фізіологічна та психологічна основа навчального та трудового процесу. Пристосування людини до навколишніх умов навчання і праці (промислова етика, ритм і темп роботи, гімнастика, кімнати психологічного розвантаження) та їх вплив на безпеку праці. Зв'язок «людина-машина», ергономічні вимоги.

Методи пропаганди та агітації з безпеки життєдіяльності. Посадові інструкції, встановлення обов'язків, прав і відповідальності за створення безпечних умов навчання та праці.

Світлова та звукова сигналізація. Запобіжні написи, сигнальні пофарбування. Знаки безпеки. Засоби колективного захисту. План ліквідації аварій. План евакуації з приміщень у випадку аварії.

Тема 13. Охорона навколишнього середовища

Законодавчі акти з раціонального природокористування. Відповідальність керівників за порушення в галузі раціонального природокористування і охорони навколишнього середовища Ресурсозберігаючі технології, оцінка на екологічну забрудненість. Забруднення атмосфери, води, земель та прогноз забруднення, науково-технічні проблеми природокористування, провідні екологічно допустимі технології.

Очисні споруди. Безвідходні технології. Методи рекультиваційних робіт. Озеленення промислової зони.

Тема 14. Гігієна навчання та праці

Поняття про виробничу санітарію та гігієну праці.

Шкідливі виробничі фактори та засоби захисту від них: шум, вібрація, іонізуюче випромінювання, нормування радіоактивних випромінювань, ультрафіолетове випромінювання, електромагнітне випромінювання, дія шкідливих речовин.

Лікувально-профілактичне харчування.

Фізіологія праці.

Граничні норми підймання та переміщення вантажів.

Вимоги до опалення, вентиляції та кондиціонування повітря виробничих, навчальних та побутових приміщень. Правила експлуатації систем вентиляції.

Види освітлення. Природне освітлення. Штучне освітлення: робоче та аварійне. Правила експлуатації освітлення.

Санітарно-побутове забезпечення працюючих.

Тема 15. Надання першої допомоги при нещасних випадках

Перша допомога, її правильність, доцільність, швидкість, рішучість, спокій. Черговість надання першої допомоги.

Медична аптечка, її склад, правила використання медикаментів.

Перша допомога при кровотечі. Зупинка кровотечі.

Прийоми реанімації. Підготовка потерпілого до реанімації. Непрямий (закритий) масаж серця.

Види електротравм. Безпечні методи звільнення потерпілого від дій електричного струму. Правила надання першої допомоги потерпілим від ураження електричним струмом.

Перша допомога при ударах, вивихах та розтягненні м'язів, пораненнях, переломах, ушкодженні хребта та кісток тазу, утопленні.

Опіки, їх класифікація. Перша допомога при хімічних та термічних опіках, при опіку очей, тепловому та сонячному ударі, при обмороженні та замерзанні, непритомності, травматичному шоці, отруєнні.

Правила транспортування потерпілих.

Заходи щодо попередження терористичних актів

1. Посилення пропускного режиму при вході та в'їзді на територію закладу.
2. Установлення систем сигналізації, аудіо- та відеоспостереження і запису.
3. Щоденні обходи території закладу і огляд місць зосередження підозрілих предметів з метою своєчасного виявлення вибухових пристроїв.
4. Періодична перевірка стану підсобних приміщень.
5. Ретельний підбір та перевірка кадрів.
6. Організація та проведення спільно з правоохоронними органами інструктажів і практичних занять щодо дій при виникненні надзвичайних ситуацій.

Основні правила поведінки при виявленні підозрілих та вибухових пристроїв

Характерні ознаки небезпечних предметів:

- предмети є незнайомими або незвичними для цієї обстановки чи території;
- наявність звуків (цокання годинника, сигнали через певний проміжок часу), миготіння індикаторної лампочки;
- наявність джерел живлення на механізмі або поряд з ним (батарейки, акумулятора тощо);
- наявність розтяжки дротів, або дротів, що тягнуться від механізму на велику відстань;
- предмет може бути підвішений на дереві або залишений на лавці.

Якщо ви побачили підозрілий предмет на території освітнього закладу або в будівлі освітнього закладу:

- негайно повідомляти про це правоохоронні органи та аварійні служби за телефоном 101 або в поліцію за номером 102;
- попередьте чергового адміністратора про можливу небезпеку;
- очікуючи на прибуття рятувальників, огородіть чимось небезпечне місце та відійдіть від знахідки на безпечну відстань (100 м). Для огороження скористайся будь-якими підручними матеріалами.
- у разі необхідності розпочніть евакуацію людей згідно з наявним планом, відключіть енергоносії та приведіть в готовність усі наявні засоби пожежогасіння.

Якщо ви перебуваєте у приміщенні школи, громадському транспорті, інших місцях скупчення людей, вам необхідно дотримуватися таких правил:

- зберігати спокій та виваженість;
- звертати увагу на залишені сумки, портфелі, згортки чи інші предмети, у яких можуть бути заховані саморобні вибухові пристрої;
- у разі виявлення підозрілого предмета негайно кнопкою виклику водія, переговорним пристроєм чи іншим способом повідомити про знахідку чергового, водія чи правоохоронців;
- не відкривати знайдені пакети чи сумки, не чіпати їх та повідомити людей довкола про можливу небезпеку.

Категорично забороняється:

- торкатися предмета і пересувати його;
- користуватися засобами радіозв'язку, мобільними телефонами (вони можуть спровокувати вибух);
- заливати його рідинами, засипати ґрунтом або чимось його накривати;
- торкатися підозрілого пристрою та здійснювати на нього звуковий, світловий, тепловий чи механічний вплив, адже практично всі вибухові речовини отруйні та чутливі до механічних, звукових впливів та нагрівання.

Інструкція

з охорони праці та безпеки життєдіяльності

ІНСТРУКТАЖ

з безпеки життєдіяльності

під час воєнного стану

1. Загальні положення

1.1. Інструкція з безпеки життєдіяльності під час воєнного стану

поширюється на всіх учасників освітнього процесу та працівників закладу.

1.2. Інструкція про дотримання правил безпеки життєдіяльності під час воєнного стану, розроблена у відповідності до Закону України "Про охорону праці" (Постанова ВР України від 14.10.1992 № 2694-ХІІ) в редакції від 20.01.2018р, на основі «Положення про розробку інструкцій з охорони праці», затвердженого Наказом Комітету по нагляду за охороною праці Міністерства праці та соціальної політики України від 29 січня 1998 року № 9 в редакції від 30 березня 2017 року, з урахуванням Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти, затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України 26 грудня 2017 року N 1669.

1.3. Інструкція з охорони праці встановлює вимоги безпеки життєдіяльності для учасників освітнього процесу та працівників закладу під час воєнного стану.

1.4. Даний інструктаж з правил безпеки під час воєнного стану проводять класні керівники з учнями свого класу в день початку занять або оголошення режиму воєнного стану в країні.

1.5. Даний інструктаж проводить відповідальна особа з працівниками закладу.

1.4. У спеціальних журналах робиться відмітка про проведення інструктажу і ставляться підписи особи, що проводила інструктаж та інструктованої особи.

2. Правила поведінки в умовах воєнного стану на окупованих територіях.

2.1. Пам'ятайте, що в критичний момент необхідно бути зібраними та сфокусованими, не реагувати на можливі провокації. Від цього залежить ваша безпека.

2.2. Дотримуйтесь порад:

2.2.1. Носіть із собою документ, що посвідчує особу.

2.2.2. Виходячи з дому, попередьте своїх близьких куди ви йдете та через який час плануєте повернутись додому.

2.2.3. Контролюйте зміст інформації в своєму телефоні, уникайте зберігання в ньому інформації, яка може спровокувати окупантів.

2.2.4. За можливості, відмовтесь від використання смартфонів в публічних місцях, віддавайте перевагу в користуванні старим моделям телефонів.

2.2.5. Тримайте в кишені одягу записи про групу крові й про можливі проблеми зі здоров'ям.

2.2.6. Запишіть телефони та імена батьків або близьких людей на папері та тримайте їх при собі.

2.2.7. Намагайтеся якнайменше перебувати поза житлом, уникайте місць скупчення людей.

2.2.8. За можливості уникайте демонстрації патріотичної атрибутики: це може спровокувати окупантів.

2.2.9. Уникайте колон техніки й не стійте біля військових машин.

2.2.10. Пам'ятайте, де розташовані найближчі від оселі чи місць, які ви часто відвідуєте, сховища та укриття.

2.3. У жодному разі:

2.3.1. Не повідомляйте про свої плани малознайомим людям, не сперечайтесь з ними.

2.3.2. Не фотографуйте й не знімайте відео в присутності людей у військовій формі.

2.3.3. Не спостерігайте за ходом військових дій, ховайтеся одразу, як почуєте постріли.

2.3.4. Не носіть із собою зброї, не показуйте військовим нічого, що навіть за формою може нагадувати зброю.

2.3.5. Не підбирайте покинутої зброї або боєприпасів.

2.3.6. Не торкайтесь вибухонебезпечних або просто невідомих чужих речей, бо звичайні побутові предмети чи іграшки можуть бути заміновані.

2.3.7. Не носіть армійської форми, камуфльованого одягу чи одягу з шевронами. Надавайте перевагу одягу темних кольорів, що не привертає уваги.

3. При загрозі ураження стрілецькою зброєю.

3.1. Закрийте штори або жалюзі (заклейте вікна паперовою стрічкою або скотчем) для зниження ураження уламками скла.

3.2. Вимкніть світло, закрийте вікна та двері.

3.3. Займіть місце на підлозі в приміщенні, що не має вікон на вулицю (комора, ванна кімната, передпокій).

3.4. Інформуйте можливими засобами про небезпеку близьких і знайомих.

4. При загрозі бойових дій.

4.1. Закрийте штори або жалюзі (заклейте вікна паперовою стрічкою) для зниження ураження осколками скла.

- 4.2. Вимкніть джерело живлення, закрийте воду і газ, загасіть пічне опалення.
- 4.3. Візьміть документи, гроші і продукти, запас води, предмети першої необхідності, медичну аптечку.
- 4.4. негайно покиньте житлове приміщення, сховайтесь в підготовленому підвалі або найближчому укритті.
- 4.5. За відсутності поблизу укриття або підвалу, використовуйте «правило 2-х стін» (між вами та зовнішнім світом повинно бути 2 стіни - 1-а стіна приймає на себе силу вибуху, а 2-а стіна захищає вас від уламків) - перейдіть в приміщення без вікон, яке відокремлене від зовнішнього світу 2-ма стінами (ванна кімната або коридор). В ванній кімнаті не повинно бути бойлера, щоб під час вибуху ви не постраждали від окропу, який проллється з пошкодженого бойлера.
- 4.6. Попередьте про небезпеку сусідів. Надайте допомогу старим і дітям.
- 4.7. Без крайньої необхідності не залишайте безпечного місця перебування.
- 4.8. Проявляйте крайню обережність, не піддавайтеся паніці.
5. Якщо стався вибух.
  - 5.1. Переконайтеся в тому, що ви не отримали значних травм.
  - 5.2. Заспокойтеся і уважно озирніться навколо, чи не існує загрози подальших обвалів і вибухів, чи не звисає з руїн розбите скло, чи не потрібна комусь ваша допомога.
  - 5.3. Якщо є можливість - спокійно вийдіть з місця події. Якщо ви опинилися в завалі - періодично подавайте звукові сигнали. Пам'ятайте, що при низькій активності людина може протриматися без води п'ять днів.
  - 5.4. Виконуйте всі розпорядження рятувальника.
6. При повітряній небезпеці.
  - 6.1. Щоб почути сигнал «Повітряна тривога» необхідно встановити на телефоні застосунок "Повітряна тривога"
    - 6.1.1. Встановити на телефоні застосунок "Повітряна тривога". Застосунок вже доступний у Google Play Market та AppStore. Не потребує реєстрації, не збирає персональні дані користувачів або дані про геолокацію. Надсилає максимально гучні критичні сповіщення про повітряну, хімічну, техногенну або інші види тривоги системи цивільної оборони навіть у беззвучному або сплячому режимі смартфона.
    - 6.1.2. Щоб отримувати сповіщення:
      1. Встановіть застосунок через Google Play Market або AppStore.
      2. Надайте йому дозвіл надсилати сповіщення та важливі попередження.
      3. Виберіть область, у межах якої хочете отримувати сповіщення.
      4. Відстежуйте початок та кінець повітряної тривоги.
  - 6.2. Якщо почули сигнал оповіщення (сирени), перебуваючи вдома:
    - 6.2.1. Вимкніть джерело живлення, закрийте воду і газ.
    - 6.2.2. Погасіть пічне опалення.
    - 6.2.3. Візьміть документи, гроші, продукти, пляшку води, предмети першої необхідності, медичну аптечку.
    - 6.2.4. Попередьте про небезпеку сусідів і при необхідності надайте допомогу старим і хворим.

- 6.2.5. Якнайшвидше дійдіть до захисної споруди або сховайтеся на місцевості. Дотримуйтесь спокою і порядку.
- 6.2. 6. У разі відсутності в радіусі 500 м від вашого будинку захисної споруди використовуйте для укриття підвальне приміщення під будинком.
- 6.2.7. Якщо ви не почули сигнал та у вас немає можливості швидко перейти у сховище, перейдіть до більш безпечного місця в квартирі: подалі від вікон, у коридор — під несучі стіни, або ванну кімнату (але закрийте рушником дзеркало).
- 6.2.8. Без крайньої необхідності не залишайте безпечного місця перебування. Слідкуйте за офіційними повідомленнями.
- 6.3. Якщо почули сигнал оповіщення (сирени), перебуваючи на робочому місці:
- 6.3.1. Виконати заходи, передбачені на цей випадок Інструкцією № 4 для посадових осіб з цивільного захисту та дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, затвердженого наказом МОН від 01.02.2018 № 94, діяти за вказівками керівництва;
- 6.3.2. Вимкнути у разі необхідності струмоприймачі та вентиляцію;
- 6.3.3. Швидко, без паніки пройти до захисної споруди (споруди подвійного призначення як метрополітен або підземний паркінг, сховище, протирадіаційне укриття, найпростіше укриття або підвальне приміщення) зайняти місце у захисній споруді та виконувати вимоги старшого (коменданта).
- 6.3.4. Перебуваючи у громадському місці, потрібно вислухати вказівки адміністрації громадського місця та діяти відповідно до них (йти в зазначені сховища або укриття).
7. При загрозі масових заворушень.
- 7.1. Зберігайте спокій і розсудливість.
- 7.2. При перебуванні на вулиці негайно покиньте місця масового скупчення людей, уникайте агресивно налаштованих осіб.
- 7.3. Не піддавайтеся на провокації.
- 7.4. Надійно закрийте двері в приміщення де ви перебуваєте.
- 7.5. Не підходьте до вікон і не виходьте на балкон.
- 7.6. Без крайньої необхідності не покидайте приміщення.
8. Якщо вас захопили злочинці як заручника і вашому життю і здоров'ю загрожує небезпека.
- 8.1. Намагайтеся запам'ятовувати будь-яку інформацію (вік, зріст, голос, манеру розмовляти, звички і т.п.) про злочинців, що надалі може допомогти встановити їх місцезнаходження.
- 8.2. При першій можливості намагайтеся повідомити про місце свого перебування рідним чи в поліцію.
- 8.3. Намагайтеся бути розважливими, спокійними, по можливості миролюбними, оберігайте себе від непотрібного ризику.
- 8.4. Якщо злочинці перебувають у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, то намагайтеся максимально обмежити себе від спілкування з ними, так як їх дії можуть бути непередбачувані.
- 8.5. Не підсилюйте агресивність злочинців непокорю, сваркою, зайвим опором.
- 8.6. Виконуйте вимоги терористів, не створюючи конфліктних ситуацій, запитуйте дозволу перемішатися, сходити в туалет, відкрити сумочку і т.д.

- 8.7. Уникайте будь-яких дискусій, особливо політичних, зі злочинцями, будьте, насамперед, уважними слухачами.
- 8.8. Зберігайте свою честь і нічого не просіть, намагайтеся з'їдати все, що дають, незважаючи на те, що їжа може бути непривабливою.
- 8.9. Якщо ви тривалий час перебуваєте поруч із злочинцями, постарайтеся встановити з ними контакт, викликати гуманні почуття і почати розмову, не наводячи їх до думки про те, що ви хочете щось вивідати.
- 8.10. Не дозволяйте собі падати духом, використовуйте будь-яку можливість поговорити з самим собою про свої надії, проблеми, які трапляються в житті, постарайтеся заспокоїтися і розслабитися за допомогою медитації, читайте різні тексти, постарайтеся згадати вірші.
- 8.11. Уважно стежте за поведінкою злочинців та їх намірами, будьте готові до втечі, якщо ви абсолютно впевнені в безпеці такої спроби.
- 8.12. Постарайтеся знайти найбільш безпечне місце в приміщенні, де вас тримають і де можна було б захиститися під час штурму терористів (приміщення, стіни і вікна яких не виходять на вулицю - ванна кімната або комора), у разі відсутності такого місця падайте на підлогу при будь-якому шумі або стрілянні.
- 8.13. При застосуванні спеціальними підрозділами сльозоточивого газу дихайте через мокру тканину, швидко і часто моргайте, викликаючи сльози.
- 8.14. Під час штурму ні в якому разі не беріть в руки зброю терористів, щоб не постраждати від штурмуючих, які стріляють по озброєним людям.
- 8.15. При звільненні виходьте швидше, речі залишайте там, де вони лежать, оскільки можливі вибухи або пожежа, беззаперечно виконуйте команди групи захоплення.
9. Правила щодо перебування у найпростіших захисних спорудах
- 9.1. Заходити до укриттів потрібно організовано, швидко і без паніки.
- 9.2. Літніх і хворих необхідно влаштувати ближче до вентиляційних труб.
- 9.3. У сховище (укриття) потрібно приходити зі своїми засобами індивідуального захисту органів дихання, продуктами харчування, запасом води і документами.
- 9.4. Не дозволяється приносити з собою речі громіздкі, з сильним запахом, легкозаймисті, приводити тварин.
- 9.5. У сховищі забороняється ходити без потреби, шуміти, курити, виходити назовні без дозволу старшого.
- 9.6. Всі у сховищі зобов'язані виконувати розпорядження старшого по сховищу, надавати посильну допомогу хворим, інвалідам.
- 9.7. Для укриття населення сховища повинні готуватись завчасно. Створюється запас води, медикаментів, продуктів харчування. Перевіряється наявність вентиляції.
- 9.8. Завчасно повідомляються близькі, рідні, знайомі про можливість перебування в тому чи іншому сховищі (підвал в сусідів, овочесховище, школи, тощо).
10. При проведенні тимчасової евакуації цивільного населення з небезпечного району.
- 10.1. Візьміть документи, гроші і продукти, необхідні речі, медикаменти.
- 10.2. По можливості надайте допомогу громадянам похилого віку, людям з фізичними вадами.

10.3. Дітям дошкільного віку вкладається в кишеню або пришивається до одягу записка, де вказується прізвище, ім'я, по батькові, домашня адреса, телефони а також ім'я та по батькові матері і батька.

10.4. Дотримуйтесь вказаного маршруту. При необхідності зверніться за допомогою до правоохоронців та медичних працівників.

10.5. Сигнал евакуації з міста звучить як гудок з потяга.

11. При виявленні мін та вибухонебезпечних предметів (ВНП)

11.1. Не підходити до предмета та негайно призупинити будь-які роботи біля нього.

11.2. Не торкатися та не пересувати предмет, не намагатися його знешкодити.

11.3. Відійти на безпечну відстань та негайно сповістити інших людей про потенційну небезпеку, не допускати їх на небезпечну територію.

11.4. Установити попереджувальні знаки або огорожу навколо них. Для огороження місця знаходження вибухонебезпечних предметів використовуйте всілякі підручні матеріали (жердини, вірвовки, шматки тканини, каміння тощо.).

11.5. Подзвонити 101 або 102 (не з мобільного телефона), повідомити адресу або орієнтири місця де ви виявили небезпечної предмет.

11.6. Забороняється біля ВНП користуватися мобільним телефоном, бо деякі з них мають спеціальне налаштування і можуть вибухнути під час такого дзвінка

11.7. Діждатися прибуття фахівців, показати місце небезпечної знахідки та повідомити час її виявлення.

11.8. При виявленні вибухонебезпечних, а також інших підозрілих предметів (мобільні телефони, ліхтарики, іграшки тощо.) категорично забороняється:

11.8.1. Брати до рук, наносити по них удари, намагатися розібрати;

11.8.2. Переносити або перекочувати з місця на місце;

11.8.3. Кидати вибухонебезпечні предмети до багаття або розводити над ними вогонь;

11.8.4. Збирати та здавати як металобрухт.

ПАМ'ЯТАЙТЕ: Після вашого повідомлення спеціалісти Служби порятунку проведуть ідентифікацію, знешкодження та знищення вибухонебезпечного предмета за установлюваним порядком. Не допускайте самі та утримуйте інших від порушення правил поведінки при виявленні вибухонебезпечних предметів.

12. Щоб не натрапити на небезпечну знахідку (ВНП):

12.1. Уникайте місць, позначених знаками мінної небезпеки.

12.2. Не заходьте у зруйновані приміщення.

12.3. Уникайте місць, пов'язаних з військовою діяльністю (окопи, військові укріплення, райони біля блокпостів, місця ведення бойових дій).

12.4. Не підходьте до залишеної військової техніки та тіл загиблих людей чи тварин (вони можуть бути замінованими).

13. Дії під час атаки із застосуванням хімічної зброї.

13.1. Якщо ви перебуваєте у зоні бойових дій, звертайте увагу на такі зовнішні ознаки застосування хімічної зброї:

13.1.1. Двоє або більше осіб стали недієздатними з незрозумілих причин.

13.1.2. Знайдено невідомі рідини, порошки або пари.

13.1.3. Відчуваються незрозумілі запахи або смаки.

13.1.4. Знайдено невідомі та/або покинуті без нагляду матеріали, пристрої чи обладнання.

13.1.5. Спостерігається масова швидка загибель дрібних тварин (птахів, комах).

13.1.6. Спостерігається масовий вияв фізичних симптомів ураження хімічними речовинами (детально про фізичні симптоми читайте нижче).

13.1.7. Будь-яка з цих ознак може бути індикатором застосування хімічної зброї. Наявність кількох ознак одночасно вказує на підвищену ймовірність того, що інцидент пов'язаний з застосуванням хімічних речовин. негайно повідомляйте про наявність таких ознак за єдиним номером виклику служб екстреної допомоги (диспетчер викличе бригаду потрібної служби) — 112.

13.1.8. Важливо! Якщо ви маєте підозру щодо застосування хімічної зброї, реагуйте належним чином, щоб зменшити потенційну шкоду собі та іншим. Не наражайте себе на небезпеку!

13.2. Першочергові дії в зоні хімічного ураження

Що робити, якщо ви опинились поблизу зони ураження хімічною зброєю:

13.2.1. Якщо ви на вулиці:

- Залиште територію ураження. Чим коротшим буде контакт з хімічними речовинами та чим далі ви будете від епіцентру ураження, тим меншою буде потенційна шкода від них.
- Намагайтесь рухатись швидко, але не бігти. Ваше дихання має бути спокійним та повільним, щоб вдихати якнайменше отрути.
- Знайдіть укриття поблизу. Якщо це можливо, повертайтеся у своє помешкання.

13.2.2. Якщо під час хімічної тривоги ви в приміщенні:

- Якщо можливо, підніміться на найвищий поверх і знайдіть кімнату з якомога меншою кількістю вікон та дверей. Хімічні речовини, як правило, важчі за повітря, тому на верхніх рівнях будинків повітря буде чистішим.
- Зменште потік повітря ззовні всередину. Закрийте вікна, двері, вентиляційні отвори та все інше, що допомагає потрапляти повітря в приміщення ззовні.
- Не їжте і не пийте нічого, що могло зазнати впливу хімічних речовин.
- Увімкніть новини по радіо, телебаченню чи в Інтернеті, щоб отримувати оновлені повідомлення про здоров'я та безпеку. Вам мають повідомити, коли буде безпечно виходити на вулицю.

13.2.3. Якщо ви перебуваєте у своєму автомобілі й не можете залишити уражену зону, зведіть до мінімуму ризик впливу хімічної речовини

- З'їжджайте на узбіччя так, щоб не блокувати та не заважати руху аварійних автомобілів.
- Вимкніть двигун і закрийте всі вентиляційні отвори, які втягують зовнішнє повітря, включаючи вентиляційні отвори кондиціонера. Запуск двигуна та їзда втягують зовнішнє повітря в автомобіль і можуть піддати вас впливу хімічних речовин.
- Щоб звести до мінімуму кількість хімічної речовини, яку ви вдихнете, прикрийте рот і ніс тканиною, наприклад, шарфом або носовою хусткою.
- Слухайте подальші вказівки від аварійного персоналу на місці події або

слухайте новини по радіо чи слідкуйте за офіційними джерелами в інтернеті.

13.3. Симптоми хімічного ураження та першочергові заходи з безпеки

Основні фізичні симптоми застосування хімічних матеріалів:

- міоз (надмірне звуження зіниць),
- дезорієнтація та пітливість,
- посмикування та судоми,
- подразнення дихальних шляхів і утруднення дихання,
- подразнення очей і шкіри,
- нудота та блювота,
- втрата свідомості.

13.4. Що робити, якщо у вас з'явилися симптоми хімічного ураження, або ви вважаєте, що ви мали контакт з хімічною речовиною (протягом 15 хвилин після впливу):

13.4.1. Зніміть верхній шар одягу.

13.4.2. Якщо можливо, покладіть одяг у пакет і закрийте його. Помістіть цей герметичний пакет в інший пакет і запечатайте клейкою стрічкою. Пізніше буде надано інструкції щодо його утилізації або очищення.

13.4.3. Якщо у вас є ознаки або симптоми впливу їдких або подразливих речовин – наприклад, почервоніння, свербіж та печіння очей або шкіри — промийте їх водою.

13.4.4. Якщо очі печуть або подразнені, промийте їх водою протягом 10-15 хвилин. Не використовуйте мило для промивання очей.

13.4.5. Не торкайтеся інших людей, щоб уникнути можливого поширення хімікату.

13.4.6. Ураження, спричинене хімічним агентом, не може передаватися від людини до людини. Це не заразне захворювання, яке може передаватися при кашлі або чханні. Однак люди можуть поширювати хімічну речовину, якщо вона потрапляє на їхню шкіру, одяг або волосся. Люди також можуть поширювати хімічну речовину через рідини організму. Якщо хтось інший контактує з хімічною речовиною таким чином, він може постраждати. Після того, як люди, які зазнали хімічного впливу, знімуть верхній одяг та вмиються, більшість хімічних речовин буде усунуто, і ймовірність поширення їх значно зменшиться.

13.5. Що робити при отруєнні сильнодіючими речовинами:

13.5.1. Захистити органи дихання від подальшої дії отруйних речовин;

13.5.2. На потерпілого надіти протигаз або ватну марлеву пов'язку, попередньо змочивши її при отруєнні хлором водою або 2% розчином питної соди, а при отруєнні аміаком – водою або 5% розчином лимонної кислоти, і винести або вивести його із зони ураження;

13.5.3. Забезпечити потерпілому спокій і тепло;

13.5.4. Вимити очі і відкриті ділянки тіла чаєм, молоком тощо;

13.5.5. Звернутися за допомогою до медиків.

13.6. Що робити при отруєнні аміаком:

13.6.1. Шкіру, очі, ніс, рот вимийте водою;

13.6.2. В очі закапайте дві-три краплі 30% розчину альбуциду, в ніс – оливкову олію.

13.7. Що робити при отруєнні зарином:

13.7.1. Якщо снаряд із зарином розірвався біля будинку, потрібно негайно

зачинити вікна, двері, закрити всі вентиляційні отвори. Ні в якому разі не вмикати кондиціонер;

13.7.2. Не виходьте на вулицю одразу після атаки хімічною зброєю, термін дії більшості отрут сягає години. Потрібно дочекатись сповіщення що хімічна загроза минула, інформацію про шляхи безпечної евакуації;

13.7.3. Якщо вибух відбувся на вулиці, потрібно негайно залишити це місце, рухаючись проти вітру. Пересуватися потрібно швидко, але не бігти, щоб не прискорювати дихання. Бажано заховатись у найближчому приміщенні хоча б в автомобіль з піднятими вікнами;

13.7.4. Якщо ви зазнали хімічної атаки, потрібно якнайшвидше позбутися одягу. Зарин на одягу випаровується і становить небезпеку. Одяг не варто знімати через голову, краще розрізати та таким чином зняти його;

13.7.5. Після того, як зняли одяг, потрібно промити всі ділянки шкіри як контактували з отрутою водою, краще з милом. Чим більше, тим краще;

13.7.6. Очі також потрібно ретельно промити водою не менше 10 хвилин;

13.7.7. Не торкатися поверхонь, які можуть бути заражені зарином;

13.7.8. Штучна вентиляція легень, тим більше штучне дихання в такій ситуації неприпустиме.

13.8. Що робити при отруєнні хлором:

13.8.1. При зупинці дихання – зробіть штучне дихання;

13.8.2. Шкіру, рот, ніс вимийте 2% розчином питної соди або водою.

13.9. Що робити при отруєнні метаном:

13.9.1. При зупинці дихання – зробіть штучне дихання.

13.10. Що робити при отруєнні чадним газом:

13.10.1. Розстебніть комірець одягу;

13.10.2. При зупинці дихання – зробіть штучне дихання.

13.11. Евакуація із зони ураження хімічною зброєю

13.11.1. Під час евакуації з зони ураження хімічною зброєю вдягайте чистий щільний одяг, який максимально закриває всі ділянки тіла. Якщо є можливість, вдягніть окуляри, маски, шапки та рукавички, а також дощовик. Якщо ви маєте перебувати в укритті, зробіть запас води, їжі та предметів першої необхідності.

13.11.2. Території, які зазнали впливу хімічної зброї, можуть залишатись небезпечними тривалий час, від декількох годин до декількох місяців. Не повертайтеся в зону ураження без відповідних розпоряджень ДСНС та інших екстрених служб.

14. Дії у разі ураження білим фосфором

14.1. Якомога швидше варто позбутися одягу, до якого пристали частки білого фосфору, що палає. Якщо такої можливості немає, то потрібно занурити уражену шкіру у воду або сильно зволожити.

14.2. Проникні поранення негайно закривають пов'язкою, яка змочена водою, вологою тканиною, ізолюючи її від кисню, доки не будуть видалені часточки фосфору.

14.3. На рану наноситься розчин бікарбонату натрію – харчової соди, щоби нейтралізувати будь-яке накопичення ортофосфатної кислоти, з подальшим видаленням будь-яких залишків видимих фрагментів: їх легко помітити, оскільки вони світяться в темному середовищі.

14.4. Не можна торкатися фосфору пальцями! Опіки варто закрити вологими

пов'язками. Вони мають бути просочені содовим розчином, або чистою водою, щоб запобігти повторному загорянню фосфору.

15. Дії у разі радіаційної аварії.

15.1. Перебувайте в укритті.

15.1.1. Тримайтесь подалі від стін та даху.

15.1.2. Залишайтесь в приміщенні без вікон та зовнішніх дверей.

15.1.3. Зачинить та ущільнить всі отвори та щілини (скотчем, змоченою тканиною).

15.1.4. Вимкніть систему вентиляції (кондиціонери, обігрівачі).

15.1.5. Не виходьте з укриття доки не буде вказівок від органів влади офіційними каналами.

15.2. Потрібно знезаразити себе.

15.2.1. Обережно зніміть верхній шар одягу.

15.2.2. Герметично запакуйте знятий одяг и тримайте його подалі від людей та тварин.

15.3. Помийтесь, якщо є така можливість.

15.3.1. Прийміть душ з милом, голову помийте шампунем.

15.3.2. Не використовуйте кондиціонери для волосся щоб не закріпити радіоактивний матеріал.

15.3.3. Не тріть і не дряпайте шкіру, щоб радіоактивний матеріал не потрапив до ран.

15.3.4. Одягніть чистий одяг.

16. Завершальні положення інструкції.

16.1. Перевірка і перегляд інструкції з безпеки життєдіяльності під час воєнного стану повинна здійснюватися не рідше одного разу на 5 років.

16.2. Якщо протягом 5 років з дня затвердження (введення в дію) даної інструкції з охорони праці та безпеки життєдіяльності під час воєнного стану умови не змінюються, то її дія автоматично продовжується на наступні 5 років.

16.3. Відповідальність за своєчасне внесення змін і доповнень, а також перегляд даної інструкції даної інструкції покладається на відповідальну особу з питань охорони праці в закладі освіти.